

thema: 'overspel of ware liefde?'

Hallo Piet,

Ik ontmoette Carla. Ze had een brief bij zich. De brief was verzonden aan alle leden van de kerkgemeenschap. De inhoud in een notendop: "Lieve broeders en zusters, we hebben moeten vaststellen dat onze zuster Carla overspel heeft gepleegd en ook na onze pastorale vermaning dit gedrag volhield. We kunnen nu niet anders dan haar buitensluiten en roepen u op om de achtergebleven broeder, die dit onrecht overkwam, te steunen en voor onze zuster Carla ruimte te maken in uw voorbede. Wellicht dat de macht van het gebed haar tot de orde roept."

Carla zit tegenover me. Een gebroken jonge vrouw, moeder van een zontje van 5 en ontredderd.

De kerkgemeenschap was haar thuis; haar sociale netwerk ligt daar. Ze voelt zich schuldig en buitengesloten. Kan ze God nog onder ogen komen? Steunt Hij de actie van de broeders? Hoe verder?

Ik luister en hoor het verhaal van een meisje dat op haar 15^e twee jongensharten op hol bracht. De ene deed meer z'n best voor haar dan de ander, was vasthoudender en daardoor meende ze dat hij wel de ware moest zijn. Ook toen ze een poosje met de ander ging was hij zo verdrietig dat ze meende toch met hem verder te moeten. Zo zijn ze getrouwd. Iedereen in de directe omgeving blij en trots op zo'n mooi stel. Het stelde haar gerust dat ze de goede keuze had gemaakt.

Dan ontmoet ze op een dag de andere jongen. Hij biecht haar op haar geen dag uit z'n gedachten te kunnen houden en spijt te hebben niet beter z'n best gedaan te hebben om haar te overtuigen van z'n liefde voor haar. Onmiddellijk slaat de paniek toe, want haar gevoelens voor hem zijn sterker dan de gevoelens die ze ooit voor haar echtgenoot heeft gehad. Zo ontstaat er contact. Misschien had ze er niet in moeten investeren. Zich moeten schikken in het lot en de trouwbelofte moeten onderhouden? Maar ja, haar gevoelens dan en het bedrog dat ze pleegt met haar gevoelens tegenover haar man?

Zo worstelt ze. Alleen, want de broeders weten de antwoorden op haar vragen en hebben hun keuze gemaakt. In voorbijzien aan hun eigen levensverhalen en de letter van de Mozaische Wet in de hand.

Ik durf de zoektocht wel met haar aan in de komende tijd en doe m'n best om onbevangen te blijven luisteren, vooral naar wat ze niet zegt, maar merk last te hebben in mijn hoofd en in m'n lijf van de al gepleegde acties. Die brief zit me dwars. De publieke veroordeling (Hoezo integer communiceren met alleen maar de leden van de geloofsgemeenschap) De vooringenomenheid met de aanname dat de echtgenoot hier schuldloos en als slachtoffer kan worden gezien. Het ziet er allemaal uit als klassiek farizeïsme. Hoezo Christus present stellen?

Hoe hou ik m'n hoofd leeg van deze boosheid en ruimte voor een eerlijke weg met deze vrouw?

Ik ben wel in voor een advies, vriend!

Hartelijke groet,
Bert.

Reactie van Piet

Beste Bert,
deel 1: 'pastoraat en ethisch oordeel'

Dat is niet mis, wat er gebeurt...

In jouw brief lees ik een aantal dingen, die door elkaar heen lopen. Dan is het meestal niet verkeerd om ze wat te ordenen om te zien of ze elkaar ook in de weg lopen. Ons aanknopingspunt is steeds de **invalshoek van het pastoraat**. In de vorm van 'een eindje meelopen' met het levensverhaal van de ander, terwijl je zelf het verhaal van de pastor met je meedraagt...

Wat lees ik allemaal:

1. Iemand, die getrouwd is, wordt verliefd op een ander en worstelt met de vraag 'hoe nu verder?'
2. Iemand, die getrouwd is, gaat een seksuele relatie aan met iemand anders. Dat heet 'overspel'. Hoe moet je dat beoordelen vanuit Gods Woord?
3. Een echtpaar, dat lid is van de gemeente heeft privéproblemen. Mag (cq moet) de gemeente (cq de raad) daar een oordeel over geven? Met daarbij de suggestie, dat wanneer het over de schuldvraag gaat, er meer onderzoek gepleegd zou moeten worden met betrekking tot de privé-situatie. Kortom, het gaat om meer dan alleen 'overspel'.
4. Hoe kun je pastoraat bedrijven in en vanuit een gemeente, waarin een oordeel uitgesproken wordt over je gedrag.

Voor mijn gevoel is jouw hoofdvraag: **'mag een gemeente wel een oordeel vellen over iemands privé-leven?'** Met daarbij de overweging, dat door zo'n oordeel iemand beschadigd kan worden in zijn/haar (geloofs)leven en ook dat daardoor een pastoraal proces geblokkeerd wordt.

Daarmee kom je terecht in het spanningsveld tussen **'ethiek'** en **'pastoraat'**.

Bij ethiek gaat het over nadenken over gedrag en keuzes in termen van 'goed' en 'kwaad'. En dat natuurlijk in het licht van Gods Woord. Ik zeg hier duidelijk 'Gods Woord' en niet 'de Bijbel'. Dit, omdat de Bijbel geen Wetboek van Strafrecht is, waar je de regels zo uit kunt halen. De Bijbel is bedoeld als Evangelie, wat betekent 'blijde boodschap'. Gods Woord valt niet samen met de Bijbel, maar is ook te ontdekken, waar mensen in alle oprechtheid zoeken naar dat Woord. God zelf is immers niet beperkt tot wat erin de Bijbel staat: Hij trekt met mensen mee in hun geschiedenis.

Ik zie het, voor het gemak, zo dat ethiek ons helpt om over de ervaringen uit het verleden (inclusief de regels en de boodschap van de Bijbel) na te denken om te komen tot een 'speelveld' voor ons leven, met de spelregels (je mag dat rustig lezen als 'leefregels'), die daar bij horen. Waar er geen 'spel' (lees: 'levensvreugde') meer is, kun je niet meer over spelregels spreken. Als je dan toch de regels wilt handhaven, dan krijgen ze eerder de functie van strafregels, dan van spelregels. En van een 'spel' is dan helemaal geen sprake meer... **(NB. om elk misverstand uit de weg te ruimen: ik heb het niet over een 'spelletje' maar over 'het leven zelf' en de 'spelregels voor het leven'!)**

Dit 'plaatje' van het spel is natuurlijk heel vlot toe te passen op het 'relatie-spel'. Maar je kunt het ook goed toepassen op het 'geloofs-spel'. Daar waar iemand met hart en ziel meedoet, zullen de 10 geboden de betekenis hebben van spelregels. Wanneer iemand in de knoop zit of wat het geloof betreft in zijn hart niet meer mee doet, krijgen ze vaak de betekenis van strafregels. Kijk maar eens hoe kerkverlaters praten over het geloof in termen van 'geboden en verboden'.

Ethiek heeft zeker een plaats in het geloof en de gemeente. Maar **niet in de vorm van hoeder van de regels, maar hoeder van het 'spel'**. Om vandaar uit te kijken of de regels (nog) passen bij dat spel. Om welk spel gaat het? Bijbels bezien gaat het om het 'spel', zoals God dat bedoeld heeft. En zoals Jezus dat heeft laten zien. Het spel van Liefde die niet (alleen) gericht is op het eigenbelang, maar (ook) op dat van de ander die in het geding is. Dan kun je inderdaad kijken naar kaders en richtlijnen, die voorwaarden zijn voor dat spel, of die dat spel bevorderen. Om een voorbeeld te noemen: 'overspel' past niet bij dat spel. Maar, die richtlijnen kunnen geen doel in zichzelf zijn. Ze zijn geen garantie voor een goed spel. Het zich houden aan de wet wil niet zeggen, dat je dan goed in het leven staat. Het gaat niet alleen om je gedrag en je opvatting, maar ook om je hart en je levensinstelling. Liefde wordt niet afgedwongen door de regeltjes. Dat geldt ook voor het geloof. Om die reden is het nodig om als gemeente na te denken over, aandacht te geven aan, en het ondersteunen van het samen zoeken naar Gods weg. En dan kom je vanzelf ook bij het pastoraat uit. Daar waar je er via het pastoraat, of open gesprekken over ethische thema's achter komt dat het spel beschadigd wordt of wordt vergeten, zul je moeten zoeken naar een begaanbare weg. Een weg van ruimte, en liefde. Dat kan individueel, dat kan ook groepsgewijs. Zoeken naar een verhouding tussen kaders en richtlijnen en het spel van levensvreugde. Als vertrekpunt, maar niet als eindoordeel.

De vraag is nu natuurlijk: is er in de situatie, die jij beschrijft een richtlijn in geding: namelijk die van 'overspel schaadt een liefdesrelatie', of gaat het om de moeilijker vraag: 'is er nog sprake (cq kan er nog sprake zijn) van een liefdesrelatie?' En daarbij gaat het natuurlijk om meer dan het gevoel. Het gaat om meer dan haarzelf: o.a. haar man en kind, de familie, maar ook degene die haar geraakt heeft.

Een pastorale weg binnen de gemeente is alleen te gaan, wanneer er geen zwaard van oordeel boven het hoofd gehangen wordt door diezelfde gemeente. Het mooiste zou zijn, dat de gemeente de betekenis kan hebben van een huis met warmte, en met ruimte om God te zoeken en de mogelijkheden die mensen hebben om weloverwogen bewuste keuzes te maken in het licht van Gods Liefde. Niet opgelegd, maar wel binnen een sfeer waarin liefde woont.

Ik heb me bewust gericht op de verhouding pastoraat en ethische vragen en op de wijze waarop het pastoraat een plek kan hebben, die betekenisvol kan zijn voor het gemeente-zijn.

Elke situatie is uniek, ook elke persoon is uniek. Verder is in de eerste plaats ieder zelf verantwoordelijk voor de invulling van zijn/haar leven. Een ander, ook de gemeente niet, kan die verantwoordelijkheid overnemen. Daarom zal er altijd terughoudendheid moeten zijn met betrekking tot een oordeel, om mensen de ruimte te geven hun waarheid zelf te vinden, in plaats van te moeten gehoorzamen aan de waarheid, waarmee een ander je om de oren slaat. Daarmee wordt geen levensvreugde bereikt. Ook al meent ieder dat dat Gods waarheid is.

Om met een spreuk te eindigen:

Gods waarheid is bedoeld als een hut om in te schuilen en niet als een stok om mee te slaan.

Ik wil nog wel wat meer zeggen over de haken en ogen in het **pastoraat rond relaties en seksualiteit**.

Kortom: je krijgt nog een **vervolg**..

Hartelijke groet,

Piet

Beste Bert

deel 2: 'pastoraat rond relaties en seksualiteit'

Ik kom nu bij een lastige vraag, met veel haken en ogen:

hoe kun je een goede pastor zijn in een situatie waarin sprake is van problematiek rond relatie en/of seksualiteit?

Ik zal een paar lastige aspecten noemen:

Je eigen waardeoordeel: de beoordeling van de situatie/relatie van de ander in termen van goed of fout. Te denken valt aan '*overspel*', '*stiekeme relatie*', '*pornografie*', '*seksuele geaardheid*', '*prostitutie(bezoek)*', enz. **In principe zul je als pastor, vanuit je eigen benadering van liefde, een open ruimte moeten bieden voor het persoonlijk verhaal van de ander, zonder oordeel vooraf.**

Een oordeel, dat je vermoedelijk wel hebt. Dan is het goed aandacht te geven aan je eigen gevoelens en reacties. Als die teveel in de weg zitten ben je misschien niet in staat in zo'n situatie pastoraat te bieden en zul je dat moeten erkennen, met de mogelijkheid de ander door te verwijzen naar iemand waarvan je het gevoel hebt, dat die wel pastoraat zou kunnen bieden.

Om die reden zou het goed zijn om een verkennend gesprek te hebben en dan eventueel te delen met de ander hoe jij er in zit en hoe jij er in zou willen zitten. Eigenlijk geldt dat ook voor de ander. Al dan niet met de moeite die er bij hoort. Oordeelvrij in gesprek zijn: dat kan eigenlijk niet. Het hoogste is, dat je je bewust bent van je oordeel en er daardoor voor zou kunnen zorgen, dat dat niet stiekem mee doet in het gesprek (cq het gesprek ondermijnt). Belangrijk is het om tijd te nemen de ander te vragen of hij/zij het gevoel heeft, dat hij/ zij zijn/haar verhaal heeft kunnen vertellen en dat het begrepen wordt door jou. Dat is iets anders dan het ermee eens te zijn. Dat onderscheid is wel aan te brengen.

Het uitgangspunt moet, wat mij betreft, zijn: **elk mens heeft het recht zijn eigen leven te leiden, mits niet ten schade van een ander** (en eventueel van zichzelf) en om daar ook zelf verantwoordelijk voor te zijn. En het uitgangspunt vanuit het pastoraat: **elk mens heeft het recht om gehoord te worden in het vertellen van zijn eigen verhaal in een ruimte waarin Gods liefde aanwezig is.**

Daarop is wat mij betreft één belangrijke uitzondering: (vermoeden van) misbruik, intimidatie en/of mishandeling. Het gesprek (cq het luisterend oor) zal dan gericht moeten zijn op bewust worden van (de inbreuk op) de eigen waardigheid, en op behoefte aan ondersteuning naar instanties, ('blijf van mijn lijf', vertrouwensarts, politie), en in het uiterste geval (bij risico op actueel misbruik) zul je dan zelf tot actie moeten overgaan (vertrouwensarts, politie).

Het uitgangspunt moet zijn: **niemand heeft het recht om een ander mens tot slachtoffer te maken van zijn lust- en/of (on)machtsgevoel.**

Het man/vrouw aspect. Oftewel **de rol van intimiteit** (zowel emotionaliteit als lichamelijke) in het gesprek. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om de situatie, dat je als man zijnde pastoraat biedt aan een vrouw. In principe speelt dat bij elke pastorale situatie, maar bij

het thema *'relaties en seksualiteit'* speelt het extra: zowel met betrekking tot de partner, die in het geding is, als wel in het pastorale gesprek zelf.

In de pastorale situatie zoek je naar voorwaarden waaronder de ander zijn/haar hart kan uitstorten. Als pastor wil je de ander het gevoel geven dat je hem/haar begrijpt en kunt invoelen. Bevestiging en begrip geeft een fijn gevoel, zeker als het gesprek over een partner gaat, bij wie je helemaal niet het gevoel hebt dat hij/zij je begrijpt. Het fijne gevoel in een vertrouwde sfeer kan verwachtingen wekken, zeker als het wederzijds gedeeld wordt. Een gevoel van warmte, je veilig voelen bij iemand. Er kan een vonk overspringen: verliefdheid ligt om de hoek. Lichamelijke bevestiging, via een arm om de schouder. En niet te vergeten het verlangen van een eventuele onderliggende behoefte. Daarbij ben je ook zelf in het geding, inclusief je eigen situatie. Zeker wanneer je daarin ook momenten of periodes kent van onbegrip of onbevredigdheid. Nou ja, je kunt het zelf wel invullen...

Als er iets van seksualiteit ontstaat in een pastorale situatie, dan is dat wel te begrijpen, maar tegelijk ook absoluut te veroordelen. Er is dan altijd sprake van misbruik, omdat het om een ongelijke positie gaat. Waardoor er, al dan niet bewust, sprake is van intimidatie en beïnvloeding op basis van een machtsverhouding. Op dat moment houdt het pastoraat op, cq zal het pastoraat beëindigd moeten worden.

Pastoraat is in de problematiek van relaties en seksualiteit niet onmogelijk, maar wel risicovol. Dat vraagt veel zelf bewustwording, en om die reden zonder meer om supervisie.

De valkuil van het kiezen van partij en het geven van goede raad. Zeker als het gaat om twee personen, die beide aanspraak zouden kunnen maken op pastoraat. Je kunt niet aan twee partijen, die een persoonlijk conflict hebben, tegelijkertijd pastoraat bieden. En bij (een poging tot) relatiebemiddeling verlaat je het gebied van het pastoraat. De enige rol die ik mij kan voorstellen, is die van communicatiebemiddeling. Een gespreksituatie waarbij het doel is om elkaar te verstaan. Dat komt dan vaak neer op vertalen van wat de één zegt in taal en termen, die de ander begrijpt of kan plaatsen. Heel vaak gaat het om verstandelijke argumenten tegenover emotionele gevoelens.

Het oordeel, je eigen vooringenomenheid of voorkeur ligt op de loer. Vooral wanneer er sprake is van grensoverschrijdend gedrag tussen de partners. Het probleem is dan vaak, dat ieder daarin zijn/haar eigen interpretaties heeft. En niet vergeten: als jij niet in de situatie van de ander bent, kun je de details van wat er gebeurd is, niet zien: gebaren, lichaamshouding, toon, setting, entourage.

Mijn vader vertelde eens, dat hij probeerde twee mensen in een gebroken situatie weer bij elkaar te praten. Hij zat er zelf erg mee... Vervolgens kreeg hij van beiden de schuld, via *'de dominee zei, dat jij...'* of *'de dominee vond ook...'*, *'de dominee was het met mij eens...'* en tot slot *'waar bemoeit die dominee zich mee...?'* En... ze vonden elkaar weer in bed. Ja, het heeft wel gewerkt, en ook dankzij de interventie van mijn vader, maar wel met stank voor dank: Je kunt ook het 'pispaaletje' worden, of netter gezegd de 'bliksemafleider'. Ook is het vaak zo, dat wanneer de bult verwijten weg zijn, als de druk is weggefallen, als de negatieve stroom geloosd is, het moment van relativeren komt. Sta dan niet verbaasd dat dingen ook in één keer weer goed kunnen gaan. En dan kan het zijn, dat jij er nog lang mee rondloopt. Vergeet ook de lichamelijke (aantrekkings) krachten, niet, die soms in staat zijn hele muren van emoties te doorbreken of te slechten. Nou ja, vaak zolang als het duurt...!

Het helpt mij om hiervan uit te gaan: **ieder mens heeft zijn/haar eigen gelijk, en het is de moeite waard om dat gelijk te verkennen van twee kanten.** De grens van bespreekbaarheid

wordt tegelijk de grens van het pastoraat. Dan betreed je als vanzelf het gebied van het oordeel.

Het **'Heiland (cq Helper) syndroom'**. Niets geeft een beter gevoel dan een ander te kunnen redden en het besef of de bevestiging te krijgen, dat die ander jou nodig heeft voor zijn problemen. Zoals we al eerder vaststelden: je doet zelf ook mee met je eigen ervaringen. Maar ook met je eigen behoeftes. Behoeftes aan erkenning, begrip, en dankbaarheid. Het Heiland syndroom is de meest gevaarlijke verleiding voor de pastor. Het effect is afhankelijkheid, en niet, dat de ander weer op zijn eigen benen kan staan.

Het **aspect van de verantwoordelijkheid**. De rol van het pastoraat is die van een luisterend oor, een eindje meelopen. Je kunt in principe niet meer verantwoordelijkheid nemen en dragen dan voor het ontmoetings- en gespreksmoment. Daarbuiten heeft ieder mens zijn/haar eigen verantwoordelijkheid.

Dat geldt natuurlijk voor elk pastoraal gesprek, maar wel heel specifiek bij het thema *'relaties en seksualiteit'*. Daar zal je persoonlijk gevoel het meeste aangesproken kunnen worden. Herkenning van spanningen in de relatie, ongelijke seksuele behoeftes, of gedrag dat teleurstellend of beschadigend voor de ander kan zijn. Mede door het feit dat je er weet van hebt en ervan overtuigd zou kunnen zijn, dat er wat moet gebeuren, kan er een beroep gedaan worden op je gevoel van verantwoordelijkheid. Toch vraagt dat, behoudens de eerder genoemde uitzondering, om doorverwijzing en niet om eigenhandige acties. Hooguit zou je mee kunnen kijken naar mogelijkheden van doorverwijzing naar deskundigen op het gebied van relaties /seksualiteit.

Je kunt in je pastoraat in principe nooit enige verantwoording op je nemen die verder gaat dan de deur van de gespreksruimte...

Dit alles zorgt ervoor, dat goed zou zijn een pastoraal gesprek rond relaties en seksualiteit in te kaderen in termen van wat mensen wel of niet kunnen verwachten. Met aandacht voor het man/vrouw verhaal. Overigens spreekt het vanzelf, dat de problematiek zich ook kan voordoen bij homo-relaties. Ook daarin zul je als pastor je bewust moeten zijn van de eventuele spanningen in de pastorale situatie in de vorm van kansen op (inbreuk op) intimiteit en verliefdheden.

Ik hoop, dat je door de vele (misschien hier en daar betuttelende) tekst heen toch ook iets leest van de kwetsbare kant van het pastoraat.

Soms is er een flinterdunne grens tussen je persoonlijke menselijke behoeftes en je professionele verlangens...

Hartelijke groet,

Piet